

RG

S  
276  
:50

.RG-Antw.

BIBLIOGRAFISCHE INLEIDING  
TOT DE BELGISCHE KLOOSTERGESCHIEDENIS  
VÓÓR 1796

50

GLOSSARIUM BETREFFENDE DE  
ORDE VAN DE KARTUIZERS

door

Jan DE GRAUWE

Brussel  
Algemeen Rijksarchief

2001

GLOSSARIUM BETREFFENDE DE  
ORDE VAN DE KARTUIZERS

RG

RG

S  
276  
:50

:50

.RG-Antw.

26/11/'03

BIBLIOGRAFISCHE INLEIDING  
TOT DE BELGISCHE KLOOSTERGESCHIEDENIS  
VÓÓR 1796

---

50

Algemeen Rijksarchief

Bestelnummer: Publ. 3635  
D/2001/531/159

Algemeen Rijksarchief  
Ruisbroekstraat 2  
1000 Brussel

BIBLIOGRAFISCHE INLEIDING  
TOT DE BELGISCHE KLOOSTERGESCHIEDENIS  
VÓÓR 1796

---

50

GLOSSARIUM BETREFFENDE DE  
ORDE VAN DE KARTUIZERS

door

Jan DE GRAUWE

Brussel  
Algemeen Rijksarchief

2001

RG - BIBL - ANTW



03 05 0008919 5

## VOORWOORD

De heer algemeen rijksarchivaris, dr. E. Persoons, heeft het initiatief genomen een werkinstrument ter beschikking te stellen van allen die zich met kloostergeschiedenis bezighouden en niet steeds vertrouwd zijn met de specifieke woordenschat eigen aan bepaalde orden, in ons geval die van de kartuizers.

In het hiernavolgende glossarium geven we een bondige omschrijving en uitleg van de termen die vaak voorkomen bij het bestuderen van de orde der kartuizers. Tegelijk geven we een heel korte notitie van de verschillende kartuizerkloosters die in de Lage Landen bestaan hebben tussen 1314, eerste stichting, en 1796, laatste opheffing, alsook drie (tijdelijke) kloosters in 't begin van de twintigste eeuw.

Een zeer goede bibliografie over alle huizen van de kartuizerorde is in voorbereiding. Voor de kloosters uit België is er een heel behoorlijke bibliografie terug te vinden in *Monasticon Belge*.

Er bestaat bovendien een zeer uitgebreide reeks, *Analecta Cartusiana*, die allerlei aspecten van het kartuizerleven, van de geschiedenis, van de spiritualiteit, van de liturgie enz. behandelen. Deze reeks is uitgegeven door Dr. James HOGG, Institut für Anglistik und Amerikanistik, Universität Salzburg.

Jan De Grauwe

## GLOSSARIUM CARTUSIENSE

**Abstinencia:** Onthouding op water en brood; in 't begin driemaal per week. Vlug echter zag men in dat dit te veel was voor de krachten van de monniken en men verleende individuele dispensaties. Omstreeks 1200/1220 was er een decreet om een beurtrol in te stellen, zodat er altijd enkele monniken waren die één van de drie dagen abstinencia deden. Vrij vlug daarna werd het huidige systeem toegepast: één maal per week onthouding op water en brood. Kartuziers eten nooit vlees.

Onthouding van melkspijzen en eieren: tijdens de advent en de vasten. Dit is echter niet zo streng, omdat vis steeds mocht gegeten worden.

De oude monastieke vasten, die loopt van Kruisverheffing, 14 september, tot Pasen is bij hen nog in ere. Hun middagmaal ontvangen ze dan een uur later, en 's avonds moeten ze zich tevreden stellen met droog brood en de landsdrank.

**Agenda:** zie dodenofficie

**Amsterdam,** 1393-1577, Sint-Andries ter Zaliger Haven. Albrecht van Beieren en de magistraten van Amsterdam alsook enkele burgers zijn de initiatiefnemers en de belangrijkste weldoeners. Materieel ging het klooster niet zo goed in de zestiende eeuw. Na de Beeldenstorm was het einde zeer nabij en in 1577 werd het door Sonoy compleet verwoest.

**Angelus:** De eerste maal dat er sprake is van het angelus 's avonds dateert van het generale kapittel van 1342. Deze gewoonte heeft uitbreiding genomen, zodat het angelus ook 's morgens gebeden wordt sinds 1393. In 1509 is er sprake van het angelus 's middags. Op het einde van de 16de eeuw werd het angelus ook 's nachts na de lauden gebeden.

**Anniversarium:** zie dodenofficie.

**Antifonarium:** verzameling in een apart volume van liturgische teksten met muziekbegeleiding bestemd voor het gemeenschappelijke koorofficie.

**Antiquior:** De oudste van de "officieren" benoemd door de prior. Hij neemt de eerste plaats in na de vicaris. In het koor zit hij als eerste aan de linkerkant. Oorspronkelijk werd hij "primus in ordine" geheten en tot in 1252 zat hij bij afwezigheid van de prior het officie voor. Een eigenlijke functie heeft hij tegenwoordig niet meer.

**Antwerpen, 1626-1783, S.Sophia.** Jan de Ram koopt in 1623 verschillende huizen in Antwerpen voor de bouw van een nieuwe kartuize, die in 1626 geïncorporeerd wordt in de orde. De kerk wordt op 12 december 1677 door de bisschop van Antwerpen ingewijd. Deze kleine kartuize wordt op 30 juni 1783 definitief verlaten door de monniken, na de opheffing op 26 april 1783 door Jozef II.

**Arnhem, ca 1335-1572, Monnikhuizen.** Graaf Reinoud 11 van Gelre verschaft in 1335 ruime middelen aan de kartuizers van Monnikhuizen voor de bouw van hun klooster. De incorporatie gebeurde in 1343. Enkele grote namen: Hendrik Egher van Kalkar (1328-1408), prior en auteur; Hendrik Kenemadius van Coesfeld, prior van 1371 tot 1376, en auteur; hij overleed in 1410 tijdens zijn visitatie van de Brugse kartuis. Hendrik van Altendorf, alias van Hessen, prior van 1424 tot 1427, was ook auteur. In 1572 werden grote delen van het klooster geplunderd. Het leven was er onmogelijk geworden.

**Assistens:** In het generaal kapittel van 1851 werd bepaald dat de prior generaal de hulp moest krijgen van twee assistenten, één voor de Franse en één voor de Italiaanse provincie. Deze functie heeft echter niet lang stand gehouden.

**Ave Maria:** is de eerste plaats van de cel. Er bevindt zich steeds een O.-L.-V.beeld waarvoor de religieus een weesgreetje bidt bij het binnenkomen in zijn cel.

het weesgreet moet volgens een ordonnantie van het generaal kapittel van 1589 gebeden worden onmiddellijk na het onzeverder elke keer dat dit laatste gereciteerd wordt "in silentio".

**Beata:** officie ter ere van Onze-Lieve-Vrouw dat dagelijks gebeden wordt vóór het eigenlijke officie. De metten en de completen van het O.-L.-V.officie omkaderen de kartuizerdag. Alle dagen is er een mis aan het hoofdaltaar tot haar eer. Dit officie wijst op de grote devotie van de kartuizers voor de H.Maagd, volmaakt model van het contemplatieve leven, de stilte en de nederigheid.

**Bestuur van een kartuize:** de prior, bijgestaan door de door hem benoemde "officieren": vicaris, procurator, sacrista. Soms ook coadjutor(en) en antiquior.

de priorin, bijgestaan door de suppriorin, cellerierster en sacrista.

**Breviarium:** boek met de dagelijkse liturgische getijden van metten tot completen in de loop van het kerkelijk jaar of bij de viering van heiligen te verrichten.

Tegenwoordig komt dit boek voor in drie delen:

- nocturnale, voor de metten
- lauden en vespers
- kleine uurtjes.

Een van deze drie delen was vroeger het diurnale.

**Brevis:** zie dodenofficie.

**Brugge, 1318-1783, Genadedal.** De stichters zijn een groep niet nader genoemde edelen en magistraten. Eén naam is gekend: Jan van Koekelare uit een adellijk geslacht en als clericus verbonden aan de O.-L.-Vrouwparochie van Brugge. In de 16de eeuw was de toestand erg verslechterd: belastingen opgelegd door Karel V, de aankomst van een grote groep Engelse kartuizers verdreven uit Engeland door Hendrik VIII en de beeldenstorm verplichtten de monniken zich binnen Brugge te vestigen. Hun klooster in Sint - Kruis werd in 1578 volledig vernield. In 1584 hernamen ze hun kloosterleven binnen Brugge in de huidige Langestraat. In 1635 werd de eerste steen gelegd voor het nieuwe klooster dat hen bleef huisvesten tot in 1783, opheffing door Jozef II.



**Brugge**, monialenklooster, 1350-1796, Sint-Anna-ter-Woestijne. Het was het enige kartuizerinnenklooster in onze contreien.

In 1348 schonken Willem Scote en zijn vrouw grond in Sint - Andries om er een monialenklooster te bouwen. In 1350 vestigden er zich de eerste monialen. In de 16de eeuw kende het convent veel moeilijkheden, zodat de zusters besloten binnen Brugge een nieuwe woonst te zoeken die ze betrokken in 1580. Ze verbleven op de Oude Burg tot aan de opheffing door Jozef II in 1783. Op aandringen van de bisschop van Brugge deden ze een poging tot herstel van de communiteit in 1790, maar de Fransen stelden een definitief einde aan Sint - Anna ter Woestijne in 1796.

**Burdinne**, 1906-1928, refugehuis van de monialen van Le Gard (Frankrijk). Deze monialen, verdreven uit Frankrijk, vestigden zich in het kasteel van Burdinne op 12 oktober 1906. Ze waren 33 in aantal. Ze bleven tot in 1928 in Burdinne, maar de plaats was ongeschikt voor een echt kartuizerinnenleven. Dan hadden ze de gelegenheid terug te keren naar Frankrijk waar ze zich vestigden in hun nieuw klooster van Nonenque.

**Calendarium**: lijst van de liturgische feesten die worden gevierd met de datum en de opgave van de rang: solemniteit; feest met 12 lezingen; kapittelfeest; gewone dag met drie lezingen.

**Carcer**, kerker of gevangenis: In de eerste helft van de 13de eeuw is er sprake van "carcer". In 1285 handelt een ordonnantie van het generaal kapittel over de kerker. En het generaal kapittel van 1289 en dat van 1291 zeggen uitdrukkelijk dat men een gevangenscel moet voorzien in elke kartuize. Het is een afgesloten cel met o.m. een opening om toe te laten te communiceren. Elke kartuis had een eigen vormgeving, nu eens donker en klein, dan weer zonnig. Veel werden ze niet gebruikt.

**Carta**: de carta of het officieel document van het generaal kapittel bevat alle beslissingen die er genomen worden. Ook vermeldt ze de overleden religieuzen en weldoeners die in de periode tussen de twee kapittels overleden zijn.

**Cel:** de eigenlijke woonst van de koormonniken. Deze omvat vier vertrekken: Ave Maria, cubiculum, atelier en opslagplaats. De cellen liggen alle in het grote claustum, behalve die van de prior en de procurator.

**Cellerierster:** is de zuster die ongeveer dezelfde functie heeft als de procurator in een mannenklooster, behalve dat zij niet buitengaat.

**Cilicium:** was het haren boetekleed dat borst en rug bedekte en een vorm van boete was.

**Claustum:** er zijn in ieder kartuize twee claustra of pandgangen:

- het groot claustum omvat de eigenlijke cellen die alle er op uitgeven.
- het klein claustum omvat de gemeenschappelijke plaatsen: kerk, sacristie, kapittelzaal, refter, keuken, bibliotheek.

**Clausuur:** gedeelte van het klooster dat enkel toegankelijk is voor de leden van de gemeenschap. Vrouwen zijn er nooit toegelaten, behalve als ze van koninklijke bloede zijn.

De pauselijke clausuur van de monialencommunititeiten wordt beschermd door een aantal strenge verordeningen bepaald door het kerkelijk recht.

**Coadjutor:** is een functie die niet voorkomt in de statuten en dus zuiver "gewoonterechtelijk" is. Soms waren er twee. Hij is ofwel de monnik die belast is met de mensen die in het gastenkwartier verblijven ofwel is hij de helper van de vicaris in een monialenklooster waar hij ook voor de geestelijke begeleiding van de zusters instaat. De coajutors in de 19de eeuw leidden de gesloten retraits van bepaalde mensen die de toelating bekomen hadden die in een kartuize te volgen. Ze hadden dus niets meer gemeens met de coadjutors uit het Ancien Régime, die heel uiteenlopende opdrachten kregen.

**Collatie:** een heel lichte maaltijd die 's avonds genomen wordt op de vastendagen.

**Cel:** de eigenlijke woonst van de koormonniken. Deze omvat vier vertrekken: Ave Maria, cubiculum, atelier en opslagplaats. De cellen liggen alle in het grote claustrum, behalve die van de prior en de procurator.

**Cellerierster:** is de zuster die ongeveer dezelfde functie heeft als de procurator in een mannenklooster, behalve dat zij niet buitengaat.

**Cilicium:** was het haren boetekleed dat borst en rug bedekte en een vorm van boete was.

**Claustrum:** er zijn in ieder kartuize twee claustra of pandgangen:

- het groot claustrum omvat de eigenlijke cellen die alle er op uitgeven.
- het klein claustrum omvat de gemeenschappelijke plaatsen: kerk, sacristie, kapittelzaal, refter, keuken, bibliotheek.

**Clausuur:** gedeelte van het klooster dat enkel toegankelijk is voor de leden van de gemeenschap. Vrouwen zijn er nooit toegelaten, behalve als ze van koninklijke bloede zijn.

De pauselijke clausuur van de monialencommunititeiten wordt beschermd door een aantal strenge verordeningen bepaald door het kerkelijk recht.

**Coadjutor:** is een functie die niet voorkomt in de statuten en dus zuiver "gewoonterechtelijk" is. Soms waren er twee. Hij is ofwel de monnik die belast is met de mensen die in het gastenkwartier verblijven ofwel is hij de helper van de vicaris in een monialenklooster waar hij ook voor de geestelijke begeleiding van de zusters instaat. De coajutors in de 19de eeuw leidden de gesloten retraites van bepaalde mensen die de toelating bekomen hadden die in een kartuize te volgen. Ze hadden dus niets meer gemeens met de coadjutors uit het Ancien Régime, die heel uiteenlopende opdrachten kregen.

**Collatie:** een heel lichte maaltijd die 's avonds genomen wordt op de vastendagen.

**Colloquium:** een recreatie die genomen wordt op zon- en feestdagen in een vleugel van het klein claustrum langs de kerk. Ze heeft plaats na de nonen en duurt ongeveer een uur. Normaliter wordt er gesproken over "nuttige en goede" onderwerpen. Een colloquium kan ook geschieden bij het bezoek van bepaalde personen of bij de installatie van de nieuwe prior.

**Completen:** avondgebed dat steeds in de cel wordt gebeden en de dag afsluit.

**Convers:** lekenbroeder die geprofest is maar geen priester zal worden. Veelal verantwoordelijk voor het huishoudelijk werk. Ze ondersteunen hierdoor het contemplatieve leven van de koormonniken, terwijl ze hun eigen roeping volgen "zoals de Heer die gekomen is niet om gediend te worden maar om te dienen". Ze bewonen elk een ruime kamer dichtbij het kleine claustrum en hebben een gezamenlijke eigen kapel.

**Convisitor:** is de tweede visitorator die de (eerste) visitorator bijstaat tijdens de canonieke visitatie van de kloosters van de provincie.

**Correrie:** in het laat-Latijn betekent het woord *correria*: alles wat nodig is voor het onderhoud van de monnik. Bij de kartuizers betekent het: het domus inferior of de verblijfplaats van de broeders. Hier verbleven ook de vreemdelingen die op doorreis waren en de "familiers". Afschaft door het generaal kapittel van 1679.

**Correrius:** was in sommige huizen de helper van de procurator en is vergelijkbaar met de coadjutor. In de Grande Chartreuse, het moederklooster van de orde, werd de procurator op een bepaald ogenblik zo geheten. Hij was ook degene die in de domus inferior de eigendomtitels bijhield.

**Cubiculum:** de belangrijkste plaats in de kartuizercel. Het omvat het oratorium of de bidstoel, het bed, een eethoekje voor het venster en een kleine ruimte voor niet-handenarbeid. Hier alleen wordt vuur gestookt voor de verwarming.

**Cuculum:** lang wit schapulier gedragen boven de eigenlijke pij. De voor- en achterkanten zijn verbonden aan elkaar door middel van twee smalle stroken. Het heeft een klein kapje.  
Eertijds was het uiteinde recht voor de koormonniken en afgerond voor de conversen. Onlangs werd dit verschil opgeheven.

**Dagorde:** Deze is enigszins verschillend voor de koormonniken en de broeders en afhankelijk van de dagen. Op zon - en feestdagen zijn de officies gemeenschappelijk in de kerk, behalve de completen. Wat de dagelijkse privémis betreft, deze wordt door de monnik gecelebreerd op het ogenblik dat het hem het beste uitkomt. Vroeger lazen ze hun privémis steeds onmiddellijk na de conventmis.

#### KOORMONNIKEN

19.30		naar bed
23.30	cel	metten van het O.-L.-V. officie
00.15	kerk	metten en lauden
tussen 2.15 en	}	naar gelang de duur van het officie, terug naar de cel voor de lauden van het O.-L.-V.
3.00		
6.45		opstaan
7.00		priem, inwendig gebed
8.00	kerk	conventsmis
ca 9.00	cel	inwendig gebed
10.00		terts; studie of handenarbeid
12.00		sext; middagmaal; vrije tijd
14.00		noon; studie of handenarbeid
16.00		vespers van het O.-L.-V. officie; geestelijke lezing
17.00	kerk	vespers
17.30	cel	avondmaal; inwendig gebed
18.45		complet en naar bed.

#### BROEDERS

Vroeger hadden ze een eigen mis in de broederskapel, maar door de steeds grotere integratie van de broeders, is die afgeschaft (meestal) en vervangen door de conventmis samen met de koormonniken.

19.30		naar bed
0.00		opstaan
0.15	kerk	metten
ca 1.45	cel	kort gebed en naar bed
5.45		priem, arbeid

8.00	kerk	conventsmis en terts
9.00		arbeid
11.45	cel	sext, middagmaal, vrije tijd
13.30		noon
13.45		arbeid
17.00	kerk	vespers
17.30	cel	avondmaal, lectuur, inwendig gebed
18.45		completen en naar bed

**Definitorium:** het wordt gevormd door acht monniken (priors of geprofesten van de Grande Chartreuse) die gekozen worden bij het begin van het generaal kapittel. Het wordt voorgezeten door de prior generaal en heeft het volle gezag over de leden en de huizen van de orde. Het mag priors afzetten en monniken verplaatsen.

**Delft, 1471-1572, Sint - Bartholomeusdal.** De stichting werd gefinancierd door Frank van Borselen en in de orde geïncorporeerd in 1471. In de jaren 1530 en 1532 leed het huis aanzienlijke schade door overstromingen. In 1572 werd het gesloopt als veiligheidsmaatregel om te voorkomen dat de vijand er bij een aanval op de stad gebruik van zou maken.

**Den Bosch, 1472-1639, Sint - Sophie.** Twee kanunniken van Sint - Jan te 's Hertogenbosch zijn de stichters. De eerste overste was de beroemde Dionysius de Kartuiser. In 1472 werd het huis geïncorporeerd in de orde. In 1543 werd het monasterium geteisterd door de soldaten van Maarten van Rossum. In 1566 werd het onbewoonbaar gemaakt door de beeldenstorm en in 1577 door brand geheel verwoest. De communiteit verhuisde herhaaldelijk tot ze definitief opgeheven werd in 1639.

**Diurnale:** Dit boek bestaat niet meer, maar was tot aan het Vaticaans Concilie 11, een deel van het brevier en omvatte ook het Onze - Lieve - Vrouwofficie.

**Dodenofficie:** Het dodenofficie kan op verschillende wijzen gereciteerd worden naar gelang de belangrijkheid van de overledene.

**AGENDA:** kan ofwel "plenaria" zijn ofwel "quotidiana". De eerste

geschiedde vóór het officie dat gereciteerd werd bij een overlijden of bij de verjaardag (anniversarium) van een overlijden. De tweede werd dagelijks gereciteerd als er geen feest was met twaalf lezingen of een solemniteit. De tekst van het dodenofficie verschilt van het Romeins officie door het geringer aantal antifonen.

**ANNIVERSARIUM:** op de verjaardag van het overlijden van een monnik werd de "agenda plenaria" gereciteerd.

**BREVIS:** dit korte dodenofficie bestaat uit het reciteren van vespers, metten en lauden voor de overledenen in de cel.

**MONACHATUS:** elke religieus zegt voor een overledene, die recht heeft op een "monachatus", twee volledige psalteria op, een in de cel, een andere in de kerk. Bij een 'plenus monachatus' worden zes missen gecelebreerd door alle priesters - professi en twee psalteria door de niet - professi.

**TRICENARIUM:** zijn de missen die gedurende dertig opeenvolgende dagen gecelebreerd worden voor een overledene.

**Domus inferior:** Lag op een zekere afstand van het eigenlijke klooster waar de koormonniken verbleven. De conversen bewoonden dit lager gelegen huis. Dit systeem is niet altijd van toepassing geweest en heeft niet lang bestaan (zie ook "convers").

**Donaat:** oorspronkelijk waren het de werklieden die aan de orde verbonden waren; later zij die aan een huis verbonden waren door een contract. Het onderscheid met de conversen was aanvankelijk dat deze laatsten geloften aflegden.

Nu is de donaat de broeder die door een zogeheten donatie beloofd heeft God te dienen in de kartuizerorde. Na twee jaar tijdelijke donatie, kan hij eeuwige donatie afleggen. Hij kan ook convers worden.

**Doornik,** ca 1376-1783, Sint - Andreasberg. De stichter was Christiaan de Ghistelles, priester te Doornik. De eerst steen van de kerk werd gelegd op 4 juni 1377. In 1478 vielen Bourgondische troepen het klooster binnen en roofden de veestapel. In 1566 werd het convent verwoest door de invallen van de protestanten. In 1609 werd in de kartuize de eerste drukpers van Doornik

geïnstalleerd. In 1783 werd ook dit klooster opgeheven door Jozef II.

**Doornik II, 1901-1913.** De drukkerij van de orde, gevestigd in Notre - Dame des Prés (Montreuil-sur - Mer, Frankrijk), installeerde zich op 28 september 1901 te Doornik. Een gering aantal monniken (2 of 3) en enkele conversen vormden er een kleine gemeenschap die er verbleef tot in 1913. Dan vertrokken ze naar de Engelse karmeliet van Parkminster, waar de drukkerij nog heel wat jaren functioneerde.

**Excitator:** de monnik die als functie heeft de gemeenschap te wekken voor het nachtofficie.

**Familiaris:** meestal de mannen die reeds contacten hadden met bepaalde paters en vaak allerlei diensten bewezen, vooral in het gastenkwartier.

**Galilea:** is de naam die oorspronkelijk in de Grande Chartreuse gegeven werd aan het claustrium; er bestonden dus een galilea magna en een galilea parva. Deze benamingen hebben nooit een grote uitbreiding gekend. Galilea zou een vervorming zijn van het woord "galeria".

**Gastenkwartier:** het gebouw binnen de omheining van de karmeliet, maar buiten de eigenlijke clausuur of slot. Daar kunnen de gasten (familie van de religieuzen, vrienden van de orde, de "familiarii") verblijven. Vrouwen zijn er evenwel niet toegelaten.

**Gebedsgemeenschap:** deelname aan de geestelijke voordelen van een huis of van de orde, toegekend aan vrienden of weldoeners. Ook soms een overeenkomst tussen twee karmelieten onderling zodat de ene deelgenoot wordt van de gebeden van de andere.

**Geertruidenberg, 1336-1573,** Hollands huis. Willem van Duivenvoorde stelde geld beschikbaar voor de stichting in 1336. De Sint - Elisabethsvloed van 1421 verzwolp zeer talrijke bezittingen van de karmeliet. In 1572/73 vernietigden de oprukkende legers van de protestanten het klooster. Willem Bibaut, geboren in Tiel, profes van Gent, werd er prior in 1509. In 1521 werd



hij tot prior generaal van de orde verkozen. Hij stierf in de Grande Chartreuse in 1535.

**Geloften:** mondelinge professie. Eertijds legde men de gelofte af in de kartuize waar men was ingetreden. Nu is het echter stabiliteit in de orde geworden, zodat overplaatsingen van religieuzen veel gemakkelijker kunnen. De gelofte van gehoorzaamheid omvat impliciet die van armoede en naastenliefde. De gelofte van "conversio morum" (= bekering van de zeden) betekent dat men vaarwel zegt aan het leven in de wereld om voortaan als religieus te leven.

Vroeger waren er alleen plechtige definitieve geloften na één jaar.

**Gent, 1328-1792, Koningsdal.** De eigenlijke stichters zijn onbekend, maar bij de eerste weldoeners hoorden Simon Willebaert, kanunnik te Brugge, en graaf Lodewijk van Nevers, die gronden schonken, gelegen even buiten de stad, in 1328. In augustus 1566 werd het klooster voor de eerste maal geplunderd door de protestanten en op 11 februari 1578 volledig met de grond gelijkgemaakt. De monniken vestigden zich dan binnen Gent, op 't Meerhem, waar ze in 1584 het kartuizerleven weer opnamen tot aan de opheffing door Jozef II. Een poging tot herstel in 1790 had geen resultaat en begin 1792 werd Koningsdal definitief opgeheven.

**Graduale:** is het liturgisch boek behelzend de gezangen van de missen.

**Herne, 1314-1783, O. - L. - V. Kapel.** Voor de eerste stichting in de Nederlanden, gaf Walter 11 van Edingen gronden gelegen rond een bestaande bedevaartskapel vanaf 1309. Maar het was pas in 1314 dat de kartuizers er zich vestigden. In 1384 moesten de kloosterlingen hun convent voor enige tijd verlaten wegens plunderende benden. In 1566 werd de kartuize een eerste maal geplunderd door de geuzen en omstreeks Pasen 1578 een tweede maal. De monniken moesten vluchten en pas in 1593 konden ze er terugkeren. In 1783 stelde het edict van Jozef II ook aan dit klooster een einde.

**Homeliarium:** het omvat de lezingen tijdens de metten en die welke gelezen werden tijdens de zondagsrefter. Het is immers alleen op zon - en feestdagen dat de kartuizers gezamenlijk eten in de refter.

**Hospes:** is een monnik, profes van een ander huis dan dat waar hij verblijft, waar hij dus hospes is.

**Hymnarium:** is het boek dat de hymnen omvat die in de kerk gezongen worden bij de aanvang van ieder onderdeel van de verschillende officies.

**Incorporatie:** een kartuize wordt geïncorporeerd in de orde, zodra het gebleken is dat ze op zichzelf kan bestaan. De incorporatie is officieel ingevoerd in 1368 door de Statuta Nova.

**Inkleding:** na het postulaat, dat tegenwoordig 6 à 9 maanden duurt, wordt de toekomstige kartuizer ingekleed: uitgestrekt op de grond in de kapittelzaal vraagt hij om "misericordia" en beantwoordt enkele vragen (niet gehuwd, geen schulden enz.). Daarna beslist de communitieit over zijn al of niet aanvaarding. Hem wordt dan het hoofdhaar afgeschoren. Hij krijgt de wollen kleding der kartuizers in de cel van de vicaris. Nu begint zijn noviciaat.

**Kampen, 1484-1580, Sint - Martinus van de Zonneberg.** Reeds in 1477 was er sprake van een mogelijke stichting in Kampen. In 1485 kwamen de eerste monniken aan en in 1494 werd het huis geïncorporeerd in de orde. In 1580 werd het huis volledig verwoest en heeft dus officieel slechts 86 jaar bestaan.

**Kapittel:**

**ZAAL:** een ruime gewelfde zaal met meestal een altaar; langs de muur staan banken. Op zon - en feestdagen komen de monniken er samen om de prior te aanhoren. Hier hebben alle officiële beraadslagingen plaats.

**SAMENKOMST:** de naam kapittel wordt ook gegeven aan de bijeenkomst waarover hierboven, onder ZAAL, sprake was.

**GENERAAL KAPITTEL:** is de jaarlijkse, tegenwoordig tweejaarlijkse, bijeenkomst in de Grande Chartreuse van alle prioren om er het bestuur van de orde te regelen. Het begint de vierde zondag na Pasen en duurt enkele dagen.

Kartuizerzang: De zang is steeds gregoriaans, vooral het oude gregoriaans uit de elfde eeuw. De teksten zijn alle uit de H. Schrift. Nooit worden begeleidende muziekinstrumenten toegelaten. De zang is steeds zeer eenvoudig.

**Kerkhof:** Het is gelegen binnen de door het grote claustrum omsloten ruimte: een aantal heuveltjes met zwart houten kruisen zonder opschrift, rondom een monumentalere crucifix. Alleen voor de prior generaal, dus in de Grande Chartreuse, is er een stenen kruis met meestal een opschrift.

't **Kiel**, 1323-1542, verplaatst naar LIER tot 1783, Sint - Catharina op de berg Sinai. De stichters zijn onbekend; wel hebben we de namen van enkele weldoeners o.m. Steven Wilmaers, kapelaan van de O.- L. - V. kathedraal van Antwerpen en schepen Arnold van Hovorst, die omstreeks 1323/4 gronden en geld schonken. In 1542 werd het klooster op last van de Antwerpse magistraten afgebrand om te beletten dat Maarten van Rossum vandaar zou proberen de stad in te nemen. De kartuizers vonden een nieuwe verblijfplaats in Lier in 1543. Tussen 1578 en 1581 moesten ze hun nieuw klooster verlaten voor de geuzen, maar reeds in 1582 konden ze er terugkeren tot in 1783 wanneer Jozef II ook dit convent opheft.

**Klein officie:** dit is het officie van Onze-Lieve - Vrouw met één nocturn dat iedere dag vóór het canonieke officie gebeden werd. Na Vaticanum II wordt het alleen nog uit devotie opgezegd.

**Koorgestoelte:** het geheel van de zitplaatsen voor de religieuzen waarop deze plaats nemen tijdens het koorgebed. Het staat opgesteld in het priesterkoor in twee tegenover elkaar staande rijen. Er was vroeger ook een afzonderlijk koorgestoelte voor de conversen en de donaten, afgescheiden van dat van de koormonniken.

**Leuven**, 1491-1783, Maria Magdalena onder het Kruis. Waterlet, kapelaan van Karel de Stoute was de eerste weldoener: in 1491 schonk hij grond binnen Leuven voor de nieuwe stichting. Het huis kende veel moeilijkheden tijdens

de 16de eeuw, vooral op financieel vlak. Toen achttien Engelse kartuizers, verdreven uit Engeland en weggetrokken uit Brugge, zich kwamen aanbieden in Leuven, was het bijna onmogelijk deze op te nemen. Tot ca 1630 bleef de financiële toestand precair. In de loop van de 18de eeuw daalde de voorspoed opnieuw. Ook hier stelde het edict van Jozef II in 1783 een einde aan deze kartuize.

**Likeur:** Omstreeks 1605 schonk Fr.-A.d'Estrées een recept van een eau - de - vie aan de kartuize van Parijs. In 1735 gaf de prior van Parijs de formule van d'Estrées aan de Grande Chartreuse die aan een convers de opdracht gaf de enigszins gewijzigde likeur te distilleren. In het midden van de 19de eeuw werd dan in de Grande Chartreuse de gele en de groene likeur gestookt, gebaseerd op een mengsel van 132 planten. Dit is nog steeds het geval, maar de distilleerderij bevindt zich in Voiron. Het geheim van de samenstelling van de likeur blijft in handen van de Grande Chartreuse die twee kartuizers naar Voiron stuurt voor een korte periode om de basislikeur klaar te maken.

**Limites:** Reeks van richtpunten, duidelijk en zorgvuldig afgebakend door de charters, die een perimeter aftekent rond de middeleeuwse kartuize waarbinnen de religieuzen eigenaar zijn. Vaak mochten de wandelingen slechts plaatsgrijpen binnen deze grenzen.

**Luik, 1357-1796,** Huis van de twaalf apostelen op de Montcornillon. In 1353 legateert schepen Jean de Brabant zijn goederen aan de benedictijnen van S. Jacques, maar die konden ze niet aanvaarden en het legaat gaat naar de kartuizers in 1357. In 1360 komen de eerste monniken aan. In 1487 staken de troepen van de prins - bisschop de kerk in brand bij hun poging om de stad te veroveren. In de 16de en de 17de eeuw kende het convent een grote uitbreiding en verfraaiing. Naar het einde van de 17de eeuw verslechterde de situatie. In de 18de eeuw was er opnieuw beterschap. Met het uitbreken van de Franse Revolutie keerde het getij en in 1796 werd het klooster opgeheven.

**Maagdenwijding:** de grootste plechtigheid in het leven van de kartuizerin. Ze moet 25 jaar oud zijn en tenminste 4 j. geprofest. Het is de plechtige toewijding van de maagd aan God. Alleen de bisschop van het diocees waar het klooster gelegen is kan deze wijding toedienen. Er wordt daarbij een heel speciale ritus toegepast.

**Metten en lauden:** deze vormen het eerste gedeelte van het officie en worden volledig in het koor gezongen tijdens de nacht.

**Minutiones:** Eertijds werden aderlatingen (minutiones) toegepast vijf maal 's jaars. De monniken kregen dan gedurende drie dagen een zachter regime en een recreatie.

**Misericorde:** is het opgeklapte zitgedeelte van een koorstoel, een klein zitbankje dat steun geeft bij het staande bidden.

**Misericordia:** "misericordia" vragen betekent "onthefving vragen van een bepaalde opdracht". Bij de aanvang van het generaal kapittel vragen alle priors, ook die van de Grande Chartreuse, "misericordia".

**Misliturgie:** Er zijn nogal wat verschillen tussen de misliturgie van de kartuizers en de Romeinse ritus. We kunnen hier slechts enkele voorbeelden geven.

- De diaken helpt de priester om de gewaden aan te trekken.
- De diaken staat alleen maar aan het altaar als hij er nodig is.
- Er is bij de consecratie alleen opheffing van de heilige Hostie.
- Er zijn geen kniebuigingen, behalve na de consecratie van het brood.
- Tijdens de ganse canon staat de priester met gestrekte armen aan het altaar.
- Tijdens de consecratie liggen de monniken geprosternerd in de koorbanken.
- De misgewaden zijn de paramenten boven een witte kovel voor de priester, terwijl de diaken slechts gehuld is in een brede witte kovel.

**Missa sicca:** na de priem of de terts van het O.-L.-V. officie wordt deze "mis" gereciteerd in de cel. Ze omvat de delen van de introïtus tot de offerande en van de communico tot het einde. Er is dus geen canon; vandaar de benaming missa sicca.

**Monachatus:** zie dodenofficie.

**Nachtofficie:** zie metten en lauden.

**Necrologium:** dit is het dodenboek bestemd voor liturgisch gebruik waar al de overledenen op hun overlijdensdatum staan opgetekend met het oog op de dodenherdenking in het koorgebed.

**Nieuwpoort, 1626-1783, Sheen Anglorum.** Na een lange periode van instabiliteit, van verhuizingen van stad tot stad, begonnen in Brugge in 1558, slaagden de verdreven Engelse kartuizers erin in Nieuwpoort een klooster op te trekken in 1626. Het is steeds een veeleer kleine community geweest die hulp nodig had van de andere Vlaamse kartuizen. In 1783 opgeheven door Jozef II.

**Novicemeester:** Vroeger was de prior de novicemeester. Een oudere monnik bezocht de novice om hem de ceremonies aan te leren gedurende een tweetal weken. Stilaan verving de vicaris de prior. In 1456 is voor het eerst sprake van een novicemeester, maar pas in 1688 wordt hij officieel als zodanig vermeld. **Noviciaat:** De duur ervan was oorspronkelijk één jaar, nu twee. Na het postulaat, volgt de inkleding en begint het noviciaat. Het eerste jaar is het vooral de studie van de liturgie en de statuten, het tweede is reeds enigszins gericht op het priesterschap. Voor de broeders zijn er twee opeenvolgende noviciaten: het noviciaat van de donaat (twee jaar) en dat van de convers (één jaar).

**“Obédiences”:** het geheel van de gebouwen bestemd voor het materiële leven van de kartuize: molen, stallen, schrijnwerkerij, smidse, bakkerij enz.

**Officie of koorgebed:** Zie breviarium. Alleen op zon - en feestdagen wordt het hele officie, behalve de completen, in de kerk gezongen. De andere dagen slechts metten, lauden en vespers.

**“Officier”:** de religieus die een bepaalde functie of “officie” heeft binnen de kartuis nl. prior, vicaris, procurator en sacrista. Later werden er de coadjutor,

novicemeester en antiquior bijgevoegd, hoewel die geen eigenlijke "officiers" zijn volgens de statuten.

**Opera communia:** drie maal per jaar gedurende drie dagen max. deed men bepaalde werken gemeenschappelijk. Hiervoor verliet men tweemaal per dag de cel. Tegenwoordig is dat nog in voege, maar de modaliteiten verschillen volgens de behoeften van elk klooster.

**Pitantie:** dit is een voedingssupplement dat bij bepaalde gelegenheden gegeven wordt aan de kartuizers. Elke religieus krijgt ze bij het middagmaal. Ze dient dan opgegeten te worden. Wat eventueel overschiet, moet teruggegeven worden.

**Postulant:** de persoon die na verschillende contacten en een retraite het kartuizerleven mag aanvatten gedurende minimum drie maanden (tegenwoordig soms tot 9 maanden). Voor de officies draagt hij een grote zwarte mantel boven de burgerkledij. De postulant volgt het leven van de kartuizers zoals hij het verder ook zal moeten beleven. Na zijn postulaat wordt hij voorgesteld aan de gemeenschap die over zijn aanvaarding als novice beslist.

Het postulaat van de broeders duurt minimum zes maanden.

**Prebendarii:** dit waren in het klooster wonende knechten, gelijkend op de huidige familiarii. Ze werden afgeschaft in 1582.

**Prior:** de overste van het huis. Er zijn immers geen abten bij de kartuizers. Hij wordt door geheime stemming verkozen door de professi die in die kartuize verblijven. De gemeenschap kan ook afzien van verkiezing; dan wordt de prior benoemd door de prior generaal of door het generaal kapittel.

Hij is verantwoordelijk tegenover het generaal kapittel voor alles wat het huis en de gemeenschap aangaat.

De gemeenschap heeft het recht zijn eigen prior te kiezen, als

- de prior sterft
- tijdens de visitatie de prior ontslagen wordt
- de prior uit eigen beweging om ontslag ("misericordia") vraagt.

Een prior draagt geen uiterlijke herkenningstekens.

**Procurator:** hij was oorspronkelijk de begeleider van de broeders die in de domus inferior verbleven.

In de Grande Chartreuse had hij op een bepaald ogenblik de titel "correrius".

Soms waren er twee procuratoren in één zelfde huis.

Later, en nu nog, was hij de monnik die belast is met de wereldlijke zaken. Hij staat ook in voor de werkverdeling van de broeders. Zijn naam komt meestal voor op de officiële, burgerlijke documenten zoals processen, renten, aankopen enz.

**Procurator-generaal:** is de pater die de orde vertegenwoordigt bij de H.Stoel. Het was meestal de prior van de kartuize van Rome tot aan de opheffing van dat klooster in 1868. Nu is er geen klooster meer in Rome, maar wel een procureur met een tweetal monniken. Sinds heel kort is ook die procureur opgeheven en is het de prior van Calabrië, die deze functie heeft overgenomen.

**Profes:** de kartuizer die na twee jaar noviciaat door de communiteit toegelaten werd om de geloften van stabiliteit, gehoorzaamheid en conversio morum af te leggen voor drie jaar. De jonge profes zet zijn vorming voort onder leiding van de novicemeester. Na drie jaar kan de communiteit zijn kleine geloften met twee jaar verlengen. Dan pas legt hij zijn eeuwige geloften af en wordt groot profes, zoals hij dan geheten wordt. Na zijn studies krijgt hij de diaken- en priesterwijding.

**Provincie.** De orde is steeds ingedeeld geweest in provincies op basis van de taal en het aantal kloosters in een bepaalde streek. Deze provincies zijn in de loop der tijden nogal eens gewijzigd.

**Psalterium:** is het koorboek dat de psalmen bevat die in een bepaald deel van het officie gezongen worden in de kerk.

**Rasura:** Het afsnijden van het haar en het scheren van de baard in een afzonderlijke plaats, die ook rasura geheten wordt. Aanvankelijk gebeurde dat zes maal per jaar. Vanaf 1408 om de veertien dagen. Sinds 1953 maandelijks voor het hoofdhaar, eens per week voor de baard.



**Recordatio:** Het van buiten leren en zingen van de responsoria en psalmen vooral van het nacht -officie zodat dit officie kan gezongen worden zonder licht. In de statuten wordt de recordatio uitvoerig besproken tot aan de afschaffing in 1582.

**Recreatie:** op zon - en feestdagen tussen noon en vespers hebben de religieuzen een recreatie van ongeveer een uur. Zie ook colloquium.

**Rector:** is de monnik die in afwachting van de benoeming van een prior het interim waarneemt. Meestal is het een rector die een beginnende stichting bestuurt tot aan de incorporatie. Hij heeft ongeveer dezelfde verantwoordelijkheid als een prior.

**Redditi clerici:** de klerk - reddieten worden voor het eerst vermeld omstreeks 1220: elk huis mag er één hebben onder voorwaarde dat hij ten hoogste diaken was. In 1276 mocht hij priester worden. Ze waren zo wat, qua levensstijl, tussen de koormonniken en de conversen. Ze volgden het leven der monniken, maar minder streng. In 1581 werden ze definitief opgeheven.

**Redditi laici:** de lekenreddieten worden voor het eerst vermeld in 1222. Ze waren een soort convers, maar mochten geen leidende functie waarnemen in verschillende delen van de obedientia, zoals kok. Hun levenswijze was minder streng dan die van de conversen. Ze mochten nooit talrijker zijn dan zeven, wat echter nooit het geval schijnt geweest te zijn. In de praktijk verdwijnen ze stilaan vanaf 1368 omdat ze ongeveer gelijkgeschakeld werden met de conversen. Officieel werden ze opgeheven in 1581.

**Refter:** Het is een grote meestal gewelfde ruimte met tegen de muren twee rijen tafels voor de monniken. Voor de prior is een tafel voorzien onder het kruis aan de achterste muur. Tijdens de maaltijd wordt er nooit gepraat. Een lezenaar is voorzien want tijdens het eten wordt steeds een lezing gehouden, vooral uit de teksten die in verband staan met de lezingen uit de metten. De kartuizers eten alleen gemeenschappelijk op zon- en feestdagen. Er is een afzonderlijke refter voor de broeders, maar die wordt steeds minder gebruikt omdat de broeders nu samen met de koormonniken eten.

**Reverendus Pater:** is de officiële benaming van de prior generaal. Vroeger werden de andere prioren en koormonniken aangesproken met Venerabilis Pater.

**Roermond, 1376-1783, Bethlehem.** Werner van Swalmen, zijn vrouw en zijn broer Robinus, kanunnik te Maastricht zijn de stichters. In 1376 schonken ze voldoende geld om te bouwen. De 15de eeuw was zeer gunstig voor de kartuize waar Dionysius de Kartuizer geleefd heeft tussen 1424 en 1471, met enkele korte onderbrekingen. De zestiende eeuw daarentegen was veel minder goed: branden, inname van Roermond door de troepen van de Prins van Oranje, die een waar bloedbad aanrichtten, ook in de kartuize: dertien kartuizers werden vermoord in 1572. Stilaan kwam de communiteit er weer bovenop tot wanneer een brand in 1665 grote schade veroorzaakte aan het klooster. De achttiende eeuw toonde toch een relatief materiële welstand, tot in 1783: opheffing door Jozef II.

**Sacrista:** is verantwoordelijk voor de ornamenten, het liturgisch linnen en de gewijde vaten. Hij luidt de klokken voor de officies. Aanvankelijk was hij ook de verantwoordelijke van de bibliotheek.

**Scheut, 1454-1783, Onze - Lieve - Vrouw van Genade.** Een groep vooraanstaande Brusselaars, tot wie de stadssecretaris Adriaan Dullaert hoorde, lag aan de basis van de stichting in Scheut, even buiten Brussel in Anderlecht, in 1454. Vanaf 1576 beleefde het convent als gevolg van de godsdienststrijd en de daarmee samenhangende burgeroorlog moeilijke jaren. De kartuizers werden verplicht zich binnen Brussel te vestigen vanaf 1588. In 1783 afschaffing van het klooster door het edict van Jozef II.

**Scriba:** Hij is de secretaris van de prior generaal en staat deze ook bij in het bestuur van de orde.

**Sint - Martens - Lierde, 1328-1783, Sint - Martens - Bos.** Jan Gheyline, burger uit Geraardsbergen, schonk in 1328 grond aan de kartuizers. Verschillende weldoeners zorgden ervoor dat de kerk reeds in 1332 voltooid was. Ook hier hielden de calvinisten lelijk huis in 1578. Toch konden de monniken er blijven wonen. Omstreeks het midden van de

zeventiende eeuw had de communiteit te lijden van de Franse soldaten. In juli 1745 logeerde Lodewijk XV, koning van Frankrijk, met zijn zoon en hun gevolg in de kartuize. In 1783 werd het klooster op last van Jozef II opgeheven.

**Spatiamentum:** de wekelijkse wandeling van 3 à 4 u., meestal op maandag, in de omgeving van het klooster en binnen de limites. Gedurende deze wandeling praten de monniken ongedwongen met elkaar.

**Stabilitas:** bij de kartuizers is de *stabilitas loci* gewijzigd in *stabilitas ordinis*. Zie geloften.

**Statuta:** verzameling van de *Consuetudines* (of de Gewoonten) en de ordonnanties van de generale kapittels. De Oude Statuten van Dom Riffier dateren van 1259; de Nieuwe Statuten van Dom Guillaume Raynald zijn van 1368; de Derde Compilatie van Dom François du Puy is van 1509. Al deze teksten werden samengebracht in de Nieuwe Collectie van 1582, waarvan de derde editie door de paus werd goedgekeurd in 1688. Een zesde editie herzien naar het canonieke recht van 1917 kreeg de pauselijke goedkeuring met de constitutie *Umbratilem* van 1924. Na het tweede Vaticaanse Concilie werden de statuten nogmaals herzien en aangepast.

**Suppriorin:** In de monialenkloosters is zij de rechterhand van de moeder priorin (in Brugge steeds "Vrouwe Moeder" geheten), analoog aan de functie van de vicaris in mannenkloosters.

**Tabula:** De tabel in het kleine claustum aan de ingang van de kerk waar wekelijks de berichten betreffende de officies, de missen, de misdienaars, de intenties en het gemeenschapsleven gepubliceerd worden, heet de tabula.

**Termini possessionum:** zie limites.

**Tricenarium:** zie dodenofficie.

**Utrecht**, 1391-1579, Nieuwlicht. De stichter was Zweder van Gaasbeek die landerijen schonk in 1390/91. In 1395 werd het klooster geïncorporeerd in de orde. Tengevolge van het Utrechtse Schisma (1428/32) moesten verschillende monniken naar andere conventen verhuizen. In 1579 waren de kartuizers verplicht hun klooster te verlaten na reeds heel wat moeilijkheden gekend te hebben door oorlogen. Dit maal was het definitief.

**Venia**: in de uitdrukking “sumere veniam” betekent dit: de grond kussen, dus geknield, meestal als men een fout bedreven heeft bvb. in de zang; het is ook de houding die de monnik aanneemt bij bepaalde gebeden en in bepaalde situaties.

**Vertevelle**: Het is de looper die toelaat de deuren van een monasterium te openen. De term was vooral gebruikelijk in de Grande Chartreuse.

**Vicaris**: is de tweede in de hiërarchie van een kartuizerklooster. Hij is de rechterhand van de prior. Hij vervangt deze laatste tijdens diens afwezigheid. Hij staat vooral in voor de geproteste monniken. Bij de monialen is hij de “geestelijke directeur” van de zusters.

**Vicaris generaal**: titel die drie algemene oversten gedragen hebben tussen 1801 en 1816 toen er geen verkiezingen konden plaats hebben wegens de sluiting van de Grande Chartreuse.

**Visitatie**: Heel vroeg reeds, omstreeks 1140, waren er visitaties, maar nog heel zelden. In 1217 werden de visitaties verplicht gemaakt om de twee jaar. In het generaal kapittel van dat jaar werd vastgelegd welke priors welke huizen zouden bezoeken. In bepaalde dringende gevallen kan een prior aan de visitatoren vragen een probleem te helpen oplossen.

**Visitor**: Hij is de prior, die samen met (meestal) een andere prior, die dan convisitor is, om de twee jaar de canonieke visitatie doet van de huizen die hem door het generaal kapittel zijn toegewezen. Elke kartuizer wordt individueel ondervraagd en de gang van zaken in het klooster wordt grondig

nagegaan, zowel op spiritueel als op materieel gebied. De priors zijn onderworpen aan het gezag van de visitatoren. Hun opmerkingen worden voorgelegd aan de communiteit en een kort verslag ervan is bestemd voor de prior generaal en het generaal kapittel.

**Zelem**, 1328-1796, Sint - Jansberg. Geraard, heer van Diest, en zijn echtgenote, Johanna van Vlaanderen, schonken in 1329 aan het reeds bestaande huis, vermeld in 1328, grond gelegen op de Sint - Jansberg. In de vijftiende eeuw was de materiële toestand vrij goed. In 1461 drongen de "Knuppeldragers" het klooster binnen en plunderden de gebouwen. In 1582 staken de troepen van de Prins van Oranje de kartuize in brand. In 1602/04 konden de monniken, die zich teruggetrokken hadden in het refugehuis te Diest, terugkeren. Vanaf 1787 begon een moeilijke tijd en op 14 september 1796 werden de kartuizers definitief uit Zelem verdreven. Het was tevens het einde van deze communiteit. In de officiële documenten, van de orde wordt dit huis bijna altijd als "huis van Diest" vermeld.

**Zepperen**: 1901-1905, refugehuis van Glandier (Frankrijk). In 1901 werden de kartuizers van Glandier gedwongen Frankrijk te verlaten. In september 1901 kwamen ze in drie groepen aan in Zepperen in een groot kasteel, eigendom van Octave de Pitteurs. Gedurende vier jaren verbleven er alles samen 44 religieuzen. Daar het kasteel onmogelijk een echt kartuizerklooster kon worden, was er ook geen noviciaat en werd tijdens het generaal kapittel van 1905 beslist de monniken en de broeders er weg te trekken en te verspreiden over andere kartuizen.

**Zierikzee**, 1434-1572, Sionsberg. Jan Lievensz. schonk in 1434 gronden aan de kartuizers voor de stichting van een klooster te Noordgouwe. Het ging vrij goed met deze communiteit, maar vanaf 1530 begonnen de moeilijkheden: overstromingen met financiële gevolgen. Vanaf dat moment gaat het bergaf en in 1572 moesten de monniken hun convent verlaten, dat in 1574 volledig verwoest werd.

*Bibliografische inleiding tot de Belgische Kloostergeschiedenis vóór 1796*  
*Introduction bibliographique à l'histoire des couvents belges antérieure à 1796*

1. E. PERSOONS, D. LEYDER en R. NIJSSEN, *Tijdschriften in verband met kloostergeschiedenis*, 1996 (Publ. 2567)  
250 BEF/6,20 EURO
2. E. PERSOONS, *Monastica en lexica*, 1996 (Publ. 2569)  
75 BEF/1,86 EURO
3. E. PERSOONS, *Basisbibliografie over kloostergeschiedenis*, 1996 (Publ. 2570)  
100 BEF/2,48 EURO
4. E. PERSOONS, B. DE GROOF, *Reeksen over kloostergeschiedenis*, 1997 (Publ. 2562)  
150 BEF/3,72 EURO
5. E. PERSOONS, D. LEYDER, *Encyclopedieën en bio-bibliografische naslagwerken*, 1997 (Publ. 2563)  
150 BEF/3,72 EURO
6. E. PERSOONS, D. LEYDER en R. NIJSSEN, *Revue pour l'histoire des couvents*, 1996 (Publ. 2568)  
250 BEF/6,20 EURO
7. B. DE GROOF, *Documentatie- en studiecetra van Religieuze Orden in Rome. Deel I*, 1997 (Publ. 2586)  
150 BEF/3,72 EURO
8. M. CARNIER, *De orde van de Allerheiligste Maagd Maria of (Franse) annuntiaten: monasticon*, 1997 (Publ. 2607)  
350 BEF/8,68 EURO
9. P. MAJÉRUS, *Ces femmes qu'on dit béguines... Guide des béguinages de Belgique. Bibliographie et sources d'archives*, 1997. 2 vol. (Publ. 2609)  
1450 BEF/35,94 EURO
10. E. PERSOONS, M. CARNIER, D. LEYDER en G. VANDEN BOSCH, *Publicaties over kloostergeschiedenis*, 1997 (Publ. 2612)  
400 BEF/9,92 EURO

BIBLIOTHEEK VAN HET  
RUUSBROECCENOOTSCHAP  
ANTWERPEN

11. M. NUYTTENS, *Repertorium van kloosters en abdijen in West-Vlaanderen*, 1997 (Publ. 2613) 300 BEF/7,44 EURO
12. E. PERSOONS, *Handschriften uit de Nederlanden in Frankrijk. I. De Parijse bibliotheken (behalve de Bibliothèque Nationale)*, 1998 (Publ. 2625) 150 BEF/3,72 EURO
13. E. PERSOONS, *Basispublicaties over kloostergeschiedenis II, 3. De kloostergemeenschap, vol. 1*, 1998 (Publ. 2687) 350 BEF/3,72 EURO
14. J. VERSCHAEREN, *De orde van de Wilhelmiëten in België. Monasticon*, 1998 (Publ. 2700) 200 BEF/4,96 EURO
15. *Studiedag Belgische Kloostergeschiedenis - Journée d'études sur l'histoire des Couvents belges, 19/11/1997, Algemeen Rijksarchief - Archives générales du Royaume, Akten - Actes*, 1998 (Publ. 2746) 200 BEF/4,96 EURO
16. D. LEYDER, *Monasticon Augustinianum Belgicum*, 1998 (Publ. 2747) 700 BEF/17,35 EURO
17. W. GROOTAERS, *Herrie in de Zespenningenstraat. Een proces van de Zwartzusters tegen de stad Brussel 1737 - 1741*, 1998 (Publ. 2757) 100 BEF/2,48 EURO
18. G. VANDEN BOSCH, *Monasticon van de Zwartzusters-Augustinesen in België*, 1998 (Publ. 2786) 700 BEF/17,35 EURO
19. PERSOONS E., *Basispublicaties over kloostergeschiedenis II, 3. De kloostergemeenschap - Vol. 2. Kloosterzegels*, 1999 (Publ. 2802) 200 BEF/4,96 EURO
20. M. LIBERT, *L'ordre de la visitation Sainte-Marie. Monasticon*, 1998 (Publ. 2803) 150 BEF/3,72 EURO
21. M. CARNIER, *De Orde van de Onbevleete Ontvangenis van de Heilige Maagd Maria of Orde van de Conceptionisten. Monasticon*, 1998 (Publ. 2812) 300 BEF/7,44 EURO

22. J. VERSCHAEREN, *Repertorium van kloosters en abdijen in Oost-Vlaanderen*, 1999 (Publ. 2827) 550 BEF/13,63 EURO
23. E. PERSOONS, *Basispublicaties over kloostergeschiedenis II, 3. De kloostergemeenschap - Vol. 3. Interne structuren*, 1999 (Publ. 2854) 250 BEF/6,20 EURO
24. B. DE GROOF, *Documentatie- en studiecentra van Religieuze Orden in Rome. Deel II*, 1999 (Publ. 2915) 150 BEF/3,72 EURO
25. M. NUYTTENS, *De Orde van de Tempeliers in België. Monasticon*, 1999 (Publ. 2916) 200 BEF/4,96 EURO
26. L. VERACHTEN, *De Congregatie van het Oratorium van de Heilige Philippus Neri*, 1999 (Publ. 2989) 200 BEF/4,96 EURO
27. R. VAN UYTVEN, *Studies over Brabantse kloostergeschiedenis*, 1999 (Publ. 2998) 400 BEF/9,92 EURO
28. M. LIBERT, *l'Ordre des annonciades célestes ou célestines. Monasticon*, 2000 (Publ. 3030) 200 BEF/4,96 EURO
29. M. CARNIER, *De Vlaamse kapucinessen of monialen van de boetvaardigheid van de derde orde van Sint-Franciscus. Monasticon*, 2000 (Publ. 3031) 450 BEF/11,16 EURO
30. P.-J. NIEBES, *Les pénitentes-récollectines de la congrégation de Limbourg. Monasticon*, 2000 (Publ. 3035) 450 BEF/11,16 EURO
31. G. VANDEN BOSCH, *Inventaris van het archief van het begijnhof van Steenvoort te Peutie (1230-1460) en van het klooster van geschoeide karmelietessen Onze-Lieve-Vrouw ten Troost te Vilvoorde (1469-1797)*, 2000 (Publ. 3298) 200 BEF/4,96 EURO
32. E. PERSOONS, *Basispublicaties over kloostergeschiedenis II, 3. De kloostergemeenschap - Vol. 4. Dagelijks leven. Deel 1*, 2000 (Publ. 3143) 350 BEF/8,68 EURO



33. A. PATTIN, *Enkele beschouwingen betreffende de geschiedenis van de theologie en filosofie in de Belgische kloosters vóór 1796*, 2000 (Publ. 3299) 50 BEF/1,24 EURO
34. E. PERSOONS, *Basispublicaties over kloostergeschiedenis II, 3. De kloostergemeenschap - Vol. 4. Dagelijks leven. Deel 2*, 2000 (Publ. 3329) 400 BEF/9,92 EURO
35. L. DE MECHELEER, *De orde van de Dominicanen. Monasticon*, 2000 (Publ. 3330) 900 BEF/22,31 EURO
36. P. BERTRAND, *Monasticon Belgicum Ordinis Fratrum de Pœnitentia Jesu Christi dicti de Sacco cum appendice de Ordine Fratrum de Pica*, 2000 (Publ. 3334) 200 BEF/4,96 EURO
37. SŒUR BONAVENTURE DE JESUS (éd. par NIEBES P.-J.), *Recueil de la Vie de la Vénérable Mère Jeanne de Jésus première Mère et Fondatrice des Pénitentes Récollectines de la Congrégation de Limbourg*, 2001 (Publ. 3378) 350 BEF/8,68 EURO
38. L. DE MECHELEER, *De orde van de Dominicanessen. Monasticon*, 2001 (Publ. 3558) 400 BEF/9,92 EURO
39. *Tweede studiedag Belgische kloostergeschiedenis - Deuxième journée d'études sur l'histoire des couvents belges, 07/06/2000, Algemeen Rijksarchief - Archives générales du Royaume, Akten - Actes, deel/tome I*, 2001 (Publ. 3560) 250 BEF/6,20 EURO
40. G. HENDRIX, "*Cîteaux*". *Een stand van het onderzoek aan de drempel van de 21e eeuw. Lezing (met bibliografisch complement). Tweede studiedag Belgische kloostergeschiedenis - Deuxième journée d'études sur l'histoire des couvents belges, 07/06/2000, Algemeen Rijksarchief - Archives générales du Royaume, Akten - Actes, deel/tome II*, 2001 (Publ. 3561) 500 BEF/12,39 EURO
41. M. NUYTENS, *Monasticon van de devote gemeenschappen in de provincie West-Vlaanderen tijdens het Ancien Regime*, 2001 (Publ. 3582). 250 BEF/6,20 EURO

42. M. LIBERT, *La congrégation des maîtresses (ou filles) de charité de Saint-François de Sales. Monasticon*, 2001 (Publ. 3585).  
200 BEF/4,96 EURO
43. P. MAJÉRUS, *Ordres mendiants anglo-irlaindais en Belgique. Monasticon*, 2001 (Publ. 3587).  
800 BEF/19,84 EURO
44. E. PERSOONS, *Basispublicaties over kloostergeschiedenis II, 3. De kloostergemeenschap - Vol. 5. VII. Externe relaties. Deel 1. De paus, kardinalen, concilies, legaten en nuntiussen*, 2001 (Publ. 3594).  
250 BEF/6,20 EURO
45. G. VANDEN BOSCH, *Monasticon van de geschoeide karmelieten en geschoeide karmelietessen in de Zuidelijke Nederlanden en het Prinsbisdom Luik. Deel I*, 2001 (Publ. 3614).  
550 BEF/13,63 EURO
46. A. MAES, *Sur les traces des chanoines réguliers de Rouge-Cloître 1368-1796*, 1983 (Publ. 3626).  
100 BEF/2,48 EURO
47. A. MAES, *Notes sur l'église disparue de Rouge-Cloître*, 1998 (Publ. 3627).  
100 BEF/2,48 EURO
48. A. MAES, *André van Wilder, le dernier prieur de Groenendael (1735-1824)*, 1993 (Publ. 3628).  
100 BEF/2,48 EURO
49. P. JEAN DE JÉSUS MARIE, *La théologie mystique*, 1994 (Publ. 3629).  
100 BEF/2,48 EURO
50. J. DE GRAUWE, *Glossarium betreffende de orde van de kartuizers*, 2001. (Publ. 3635).  
100 BEF/2,48 EURO